

דף שבועי

בס"ד

פרשת בשלח, תשפ"ד, מספר 1554

מדוע נס סיסרא אל אוהל יעל?

יהורם לשם

וַיֵּצֵא מֵאֵהָל לָאָה וַיָּבֵא בְּאֵהָל רְחֵל". פרשנותו יכולה לתרום לשאלה שהצבנו בראשית דברינו. בספרו "מבית השיער לבית האבן"⁴ הוא מתאר בפירוט רב את האוהל הבודוי על אגפיו: "מעקד אר-רג'אל" – אגף הגברים וה"מחרמה" – אגף הנשים. במסגרת תיאורו הוא כותב שם:

ישנו נוהג בדוי עתיק-יומין הקובע מסמרות בדבר מיקומה של המחרמה לכל אשה, אם בעל האוהל נשוי ליותר מאשה אחת. נוהג זה קובע, שהאשה הוותיקה ביותר היא זו שתשתכן במחרמה הקרובה ביותר לאגף הגברים, והאשה הבאה אחריה בסדר הכרונולוגי של הנישואין – תשוכן במחרמה הסמוכה לראשונה, וכן הלאה. כלומר, האשה האחרונה שנשא אותו גבר, תשוכן במחרמה המרוחקת ביותר, בקצה הדרומי⁵ של האוהל. מכאן, שהמפתח למיקום המחרמה הוא הסדר הכרונולוגי של הנישואין... יש להדגיש שמצב זה אינו אידיאלי, אם לנקוט לשון המעטה, והסיבות לכך מובנות בהחלט. אם יש באפשרותו של הגבר הזה הוא יעדיף שכל אשה מנשותיו תתגורר באוהל נפרד משלה, ושבין אוהל אחד למשנהו יפריד מרחק ניכר. באופן זה, עשויים להימנע הרבה מתחים, חיכוכים וסכסוכים בין הנשים-הצרות. עד כמה שהדבר ישמע מפתיע ומעניין, הרי מצב דומה שרר באוהלו של יעקב אבינו, שהיה כידוע, נשוי לשתי נשים. הדרך בה בחר יעקב להתמודד עם מצבו... מתוארת בספר בראשית לא:לג (בצורת החיפוש שעשה לבן כדי למצוא את התרפים)⁶. ... נשאלת השאלה, מה טעם מצא הכתוב לפרט את מסלולו של לבן, שבא

הפטרות פרשתנו היא בספר שופטים, פרק ד:ד עד סוף פרק ה; הסיפור על הנהגתה של דבורה כשופטת ושירת דבורה. במהלכה של המלחמה בין ישראל ויבין מלך כנען מסופר על שר צבאו: "וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלֵיוֹ אֶל אֵהָל יַעֲלֵ אֵשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין בֵּין מִלְחָמָה חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקִּינִי" (שׁו' ד:יז). הכתוב מנמק את בחירתו של סיסרא לנוס אל חבר הקיני: "כי שלום" ביניהם, אולם מדוע בחר סיסרא לנוס דווקא אל אוהל יעל? האם הייתה זו בחירה אקראית? או שמא הייתה בחירתו מכוונת?

יש לזכור כי בני הקיני היו למעשה מעין בדווים, חבר נוודים שמוצאם במדיין, בצפון-ערב.¹ כפי שנראה לקמן, מנהגי הבדווים וחוקותיהם עשויים לתרום להארת פרשתנו מזווית חדשה. לשם כך נפנה למקום אחר במקרא שבו קיימת זיקה אל מנהגיהם: מסכת סיפורי האבות. גם האבות חיו חיי נוודות ועסקו ברעיית צאן, אם כי היו מי שחלקו עקרונית על קיומה של זיקה שכזו. כך לדוגמה קובל אברהם קריב:

סמיות-עינים רואה בסיפור מדהים זה (הכנסת האורחים של אברהם אבינו את שלושת המלאכים, י"ל) תיאור מנהגי בדואים מימי-קדם, כאילו ראה הסיפור אור מטעם החברה לידע-עם,² ואילו ענינו של הסיפור הוא תכלית ההיפוך.³

קריב צודק בגישתו העקרונית שאין המקרא ספר פולקלור, כשם שאינו ספר היסטוריה או מדע. עם זאת נראה כי בין קפלי גלומות מסורות התקופה, ויש בהן לתרום להבנת פשוטו של מקרא.

חוקר הבדווים, האנתרופולוג יעקב חבקוק, מציע פרשנות מפתיעה ומקורית לבראשית לא:לג: "וַיָּבֵא לְבָן בְּאֵהָל יַעֲקֹב וּבְאֵהָל לָאָה וּבְאֵהָל שְׁתֵּי הָאֵמָהָת וְלֹא מִצָּא

* ד"ר יהורם לשם, מכון מיג"ל קריית-שמונה והמכללה האקדמית תל-חי.

1 שם' ב:טו-כב; במ' י:כט-לב; שו' א:טז; ד:יז-כא; שמו"א טו:ו.

2 שמוציאה לאור, משנת תש"ח ועד היום, את כתב העת ידע עם – במה לפולקלור יהודי.

3 אברהם קריב, שבעת עמודי התנ"ך, בית-אל תשס"ב, עמ' 34.

4 משרד הבטחון הוצאה לאור, תל-אביב 1986.

5 "אם עומדים עם הפנים אל האוהל, מעקד אר-רג'אל הינו האגף הימני של האוהל, מאחר שהבדווים קובעים את אוהליהם תמיד בקו אופקי בכיוון צפון-דרום. קצה אחד של האוהל פונה צפונה וקצהו השני – דרומה, כשפתחו לכיוון מזרח, הרי מעקד אר-רג'אל ממוקם בחלק הצפוני של האוהל" (שם עמ' 41).

6 מקום נוסף שבו נראה (אם כי לא במפורש) כי נשותיו של יעקב אבינו שכנו באוהלים נפרדים, מצוי בסיפור הדודאים, בר' ל:ד-טז.

חבר הקיני הייתה מספקת מקלט לסיסרא, אולם הוא בחר באוהל מסוים – אוהלה של יעל. האם בחירתו זו הייתה אקראית או שמא מכוונת?
 מסורת אגדית עתיקה המופיעה בספר החיצוני "קדמוניות המקרא" רומזת לכך שלסיסרא היו אולי כוונות "רומנטיות" כלפי יעל.¹² אם-כן, לפי מסורת זו בחר סיסרא באוהל יעל בדווקא. עם זאת מסתבר, כי סיסרא בבריתו אל מאהל הקיני מצא מקלט במחרמה הראשונה שנקרתה בדרכו,¹³ או לחלופין הוא חיפש את המחרמה המרוחקת ביותר מאגף הגברים שאליו צפויים להגיע הרודפים. אומנם מגדר השערה וספק לא יצאנו, אבל לפי דרכו של חבקוק, שני התרחישים שתוארו מעלים את ההשערה, שאוהל יעל היה אוהלה של הצעירה בנשים, שבהתאם למעמדה היה המרוחק מבין האוהלים במאהל הקיני. לפי זה אולי יש להבין את ברכתה של דבורה הנביאה: "מְנַשִּׁים בְּאֵהָלָהּ תִּבְרָךְ" (שו' ה:כד) כמכוונים כלפי שאר נשות האוהל/המאהל, צרותיה של יעל. ההיררכיה בין נשות המאהל קובעת אומנם שהצעירה היא הנחותה מכולן, אולם דווקא יעל היא זו שעלתה על כולנה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון עורכת לשון: רחל הכהן שיף

האוהל מחויב לבוא אל פתחו מכיוון צפון, כלומר, מן הצד הסמוך לאגף הגברים. אסור לו, לאיש המזדמן אל האוהל, לבוא אל הפתח מכיוון אגף הנשים, לפי שההלכה הנוהגת בין הבדווים קובעת במפורש, שהמעבר או ההליכה על פני המחרמה, במיוחד אם היריעה הקדמית שלה מורמת ואינה מסתירה את הנעשה בתוכה – אסורה בתכלית האיסור; מעשה כזה, בתנאים כאלה, חושף את הנשים ומהווה פגיעה בכבודן. ועל פגיעה כגון זו, בדוי שמכבד את עצמו לא יוכל שלא להגיב" (חבקוק, שם עמ' 77-78). וראו עוד בהרחבה בנושא זה במאמרי "פיתוי שהפך לאונס וחוקות המדבר בפרשת יעל", **מגדים ל"ב, תשס"ג**.

¹² "ויבא סיסרא וכאשר ראה ורדים מפוזרים במיטה אמר אם אנצל אלך אל אימי ויעל תהיה לי לאשה" (קדמוניות המקרא לא ג, מהדורת הרטום, תל-אביב תשכ"ז). וראו עוד במאמרי, לעיל הערה 11.

¹³ בהגיעו לאיזור מגורי הנשים, סיסרא היסס, כנראה, לאיזה אוהל להיכנס, ויעל הזמינה אותו לאוהלה (ראו מלב"ם על ד:יח).

¹⁴ לעיתים "אוהל" פירושו מאהל – מקבץ של אוהלים. כך בבר' לא:כה.

בתחילה באוהל יעקב, אחר-כך באהל שתי האמהות... ומשיצא מאוהל לאה בא לבסוף לאוהל רחל? אם נזכור את ההסבר או את הנוהג הבדוי שהובא לעיל, אין זה מן הנמנע שהוא ההסבר גם במקרה של יעקב: אוהל יעקב לא היה אלא מקעד אר-ראג'ל, אוהל לאה היה כפי הנראה המחרמה המיוחדת של לאה, בעוד אוהל רחל היה המחרמה הנפרדת של רחל,⁷ אשתו השנייה של יעקב אבינו. ראוי לשים לב למסלולו של לבן שהיה דודו וגם חמיו של יעקב: הוא בא קודם לאגף הגברים ומשלא מצא את מבוקשו – פנה לאגף הסמוך, אל המחרמה של לאה, וגם כאן לא מצא את מבוקשו. לפיכך המשיך לבן למחרמה האחרונה, המחרמה של רחל. לפי הנוהג הבדוי כידוע, האשה הותיקה ביותר מתגורת במחרמה הסמוכה-צמודה למקעד אר-ראג'ל, בעוד צרתה הצעירה ממנה, מתגורת במחרמה המרוחקת יותר, והרי רחל היתה צעירה מלאה אחותה ואף נישאה ליעקב לאחר שהאחרון נשא לו את אחותה לאה לאשה. הנה כי כן, מיקומן של המחרמות השונות באוהל יעקב זהה למיקומן של המחרמות באוהל הבדוי.⁸

אם נמשיך בדרכו של חבקוק, ניתן לפרש את הביטוי "אהל יעל" המופיע בהפטרנו, ממש כפי שפירשנו את "אהל לאה" ו"אהל רחל". כלומר, כ"מחרמה" הנפרדת של יעל. לפי הצעה זו נראה כי יעל הייתה אחת מנשותיו של פוליגמיסט קיני (ששמו חבר? ⁹), ואוהלה שכן בנפרד מאוהל בעלה ומאוהל צרתה/צרותיה. שכן ללא 'צרות' הרי הייתה שוכנת באוהל אחד עם בעלה, והאוהל היה נקרא 'אוהל חבר'¹⁰ ולא 'אוהל יעל'.

לאור האמור נראה אפוא, כי סיסרא חיפש מסתור דווקא באוהל אישה – "מחרמה", ולא באוהל הגברים "מקעד אר-ראג'ל". מדוע דווקא אוהל אישה? הצעתו של גורדון (גרדון) מסתברת, והיא: ש"בארצות המזרח לא יבוא איש זר אל אוהל האשה. ועל כן רצה להתחבא באוהל יעל, כי שם יהיה בטוח שלא יבואו הרודפים לחפשו".¹¹ לפי הסבר זה, כל מחרמה במאהל

⁷ אומנם רש"י שם פירש: "באהל יעקב הוא אוהל רחל", אולם רמב"ן, ראב"ע ואחרים סברו שמדובר באוהלים נפרדים.

⁸ חבקוק, שם, עמ' 50-51.

⁹ הצירוף "יעל אשת חֶבֶר הַקִּינִי" (שו' ד:יז, ה:כד) סובל שני פירושים: "יתכן ש'חבר' הוא שם בעלה, ואפשר שהכוונה לאישה מנשות קבוצה מיוחדת בתוך הקיני" (אלישע שפי, **עולם התנ"ך**, שו' ה:כד, תל-אביב 1994).

¹⁰ לפי הפירוש הראשון בהערה הקודמת.

¹¹ ש"ל גורדון, **נביאים ראשונים**, תל-אביב תשכ"ו. ייתכן כי בחירתו של סיסרא באוהל אישה דווקא, היא זו שעמדה לו לרועץ וקירבה את קיצו. מאותה הסיבה שבה הרודפים היו נזהרים מלהיכנס אל אוהל אישה, סיסרא עצמו היה צריך להיזהר. הרגישות הגבוהה בחברות אלו לכבודן של הנשים אוסרת על אורח/איש זר להתקרב אל המאהל מצד המחרמה, ובוודאי שלא להיכנס אל אוהל הנשים לבדו. מעשה כזה נחשב חילול כבוד האישה המבטל אפילו את דין האורח המקודש אצל הבדווים, והעושה כן עלול לשלם מחיר יקר: "אדם הקרב אל